

Θεραπεία και Κρίση στην Ελλάδα: Μια άλλη Θεώρηση

Κάτια Χαραλαμπίκη

Φωτογραφία Περικλής Αντωνίου

Ας αρχίσω κι εγώ με τον Ernest Hemingway: «Για όλους τους φτωχούς του κόσμου ενάντια στην τυραννία...» (For all the poor of the world against tyranny), από το έργο «Για ποιον χτυπά η καμπάνα», αυτού του μεγάλου ριζοσπάστη Αμερικανού λογοτέχνη, αδυσώπητου επικριτή του κατεστημένου και των πολιτικών του, υμνωδού του δημοκρατικού στρατού στον εμφύλιο της Ισπανίας, που έδωσε ο ίδιος τέλος στη ζωή του, όπως και ο πατέρας του και δύο αδέρφια του, μέσα σε ένα αίσθημα καταδίωξης του από το FBI. Κι ας κάνω μερικές σύντομες παρατηρήσεις στο άρθρο...

Πρώτο: Είναι μια μεγάλη δοκιμασία η σχέση του οικογενειακού θεραπευτή με την πολιτική. Δεν είναι επιτρεπτό να υποτάσσει το θεραπευτικό του έργο στις πολιτικές του επιλογές. Από την άλλη μεριά, δεν είναι επιτεύξιμο να κλείσει ερμητικά τα κουφώματα κατά την είσοδο της πολιτικής στην αίθουσα θεραπείας – τα μέλη μιας οικογένειας τη φέρνουν μαζί τους μέσα από τους καημούς, τις αγωνίες, τις παθολογίες τους. Και δεν είναι απαγορεύσιμο ο θεραπευτής να βγάλει τα δικά του πολιτικά συμπεράσματα από τα οικογενειακά προβλήματα, να ενισχύει ή αλλάζει ή, κυρίως, να επεξεργάζεται παραπέρα τις πολιτικές του απόψεις, κι ακόμα να τις ανακοινώνει δημοσίως. Ας θυμηθούμε πώς ο Φρόιντ, μετά τις πικρές εμπειρίες από

τους τραυματίες στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και τη «νεύρωση του πολέμου», έγινε κήρυκας της δωρεάν παροχής ψυχολογικής στήριξης (και μάλιστα ψυχανάλυσης) από το δημόσιο.

Δεύτερο: Νομίζω ότι ο Βλάσης Τομαράς, ένας από τους στυλοβάτες της συστημικής οικογενειακής θεραπείας στην Ελλάδα, προφανώς χωρίς σκοπιμότητα, με το άρθρο αυτό εμπίπτει στην πρώτη κατηγορία, της ενσωμάτωσης της θεραπείας σε πολιτικές επιλογές. Άλλο είναι η προβολή των εκ των προτέρων ιδιαίτερων πολιτικών απόψεων του θεραπευτή και η ενσωμάτωση σε αυτές των θεραπευτικών εμπειριών, και άλλο η επεξεργασία των θεραπευτικών εμπειριών και η συναγωγή, με βάση και τα στατιστικά στοιχεία, πολιτικών εκτιμήσεων, συγκεκριμένα για τις συνέπειες της δεκαετούς σκληρής οικονομικής κρίσης της Ελλάδας στη λειτουργία της οικογένειας. Μπορεί κάποια μητέρα να λέει στον θεραπευτή «η κρίση έκανε τον γιο μας να στρωθεί στη δουλειά», η εμπειρία μας όμως στη Μονάδα Οικογενειακής Θεραπείας του Ψ.Ν.Α., από χιλιάδες οικογένειες που έχουμε δει τα τελευταία χρόνια, είναι ότι η απουσία απασχόλησης για τα παιδιά, η ανεργία του πατέρα ή της μητέρας ή και των δύο, το ανεπαρκές εισόδημα, η έλλειψη προοπτικής είναι κύριοι παράγοντες των εκτεταμένων παθολογιών στις ελληνικές οικογένειες.

Τρίτο: Ο Βλάσης Τομαράς et al., περιγράφουν μια Ελλάδα δύο στρατοπέδων, του «αντιμνημονιακού», όπως λένε, και του «μνημονιακού». Το δεύτερο, αν και μειοψηφικό, κατά τη γνώμη τους δικαιούται το δάφνινο στεφάνι της «συστημικής οπτικής», δηλαδή έχει μια εξαιρετική ικανότητα ανάλυσης, κάτι που στερείται το πρώτο. Όλα ξεκινούν από την «κρίση», και μέσα από μια συστημική αλληλουχία οδηγούν σε «κοινωνική εξαθλίωση» που προκλήθηκε από το γεγονός ότι τα μνημόνια «δεν μπόρεσαν (ή δεν ήταν επιθυμητό) να εφαρμοστούν». Όλα οφείλονται, δηλαδή, σε ελληνική ανικανότητα ή απροθυμία. Ασφαλώς η συστημική δεν κατέχει το μονοπώλιο της ψυχοθεραπείας, ούτε καν ξεκίνησε από αυτή. Ένας από τους θεμελιωτές της συστημικής ψυχοθεραπείας, ο Gregory Bateson, προήλθε από την κοινωνική ανθρωπολογία και αξιοποίησε τη συστημική σε πρωτοποριακές και βαθυστόχαστες πολιτικές αναλύσεις, όπως για τη γέννηση του ναζισμού στη Γερμανία. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι εμείς μπορούμε να παίζουμε, επιβάλλοντας την όποια (δήθεν) συστημική διεργασία στα πολιτικά φαινόμενα, ούτε μπορεί να αγνοούμε και να αποσιωπούμε τις διεργασίες και μελέτες που έχουν γίνει από

ειδικούς στα θέματα οικονομικής κρίσης. Δεν έχω εγώ τη δυνατότητα, ούτε τη φιλοδοξία, να προτείνω μια άλλη συστημική οπτική από αυτή των B.T. et al. Μπορώ, όμως, να μελετήσω, για παράδειγμα, τους δύο Αμερικανούς νομπελίστες οικονομολόγους, τον Paul Krugman και τον Joseph Stiglitz. Η συστημική δυσλειτουργία που επισημαίνουν είναι η ακριβώς αντίθετη από αυτά που λέει το άρθρο των B.T. et al.: Το διεθνές χρηματιστικό κεφάλαιο κερδοσκοπεί → κρίση στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ → ένταση της κρίσης στην Ευρώπη → επίκεντρο της κρίσης στην Ελλάδα → επιβολή από την Ευρώπη ασφυκτικής πολιτικής για την Ελλάδα, εντελώς αντίθετης από τις δοκιμασμένες αντιυφεσιακές πολιτικές → Ελληνική Καταστροφή. Η κύρια ευθύνη, κατ' αυτούς, δεν επιβαρύνει τον ελληνικό παράγοντα, αλλά τον ευρωπαϊκό.

Τέταρτο: Οι B.T. et al., στο άρθρο τους αναφέρονται στο πένθος της ελληνικής οικογένειας στις συνθήκες της κρίσης, πράγμα που είναι εύστοχο. Κάνουν αναφορά σε δυσπροσαρμοστικά μοτίβα του πένθους, όπως άρνηση, εξιδανίκευση απολεσθέντος, απόκρυψη μυστικού, διατήρηση νεκρού ως ζωντανού, ενοχοποίηση άλλων, που είναι επίσης πολύ εύστοχο. Ακραία όμως άστοχο, και, κατά τη γνώμη μου, ακραία επικίνδυνο είναι το να αναδειχθούν αυτά τα στοιχεία ως ο πυρήνας της οικογενειακής δυσλειτουργίας. Να υποδέχεται ο θεραπευτής το ζευγάρι που αλληλοσφάζεται, τον έφηβο να εκτροχιάζεται, την οικογένεια σε διάλυση και με τον δείκτη του να δείχνει τους θεραπευόμενους και να απαγγέλλει το εισαγγελικό κατηγορητήριο: «Εσείς είστε οι ένοχοι!». Και να τους οδηγεί σε «ταύτιση με τον επιτιθέμενο»: Χάρη στην κρίση «ο γιος μας στρώθηκε στη δουλειά και το σπίτι έχει ηρεμήσει». Εντελώς διαφορετικός, κατά τη γνώμη μου, είναι ο ρόλος του οικογενειακού θεραπευτή. Να τους βοηθήσει να διακρίνουν τις εξωτερικές αντιξοότητες, ώστε να γίνουν θαρραλέοι στο πένθος για όσα χάθηκαν, να βγουν από την παγίδα του φθόνου, να μπορέσουν να διακρίνουν τον πραγματικό εχθρό, να ανακτήσουν τον αυτοσεβασμό και τον σεβασμό ο ένας προς τον άλλο, την αυτοπεποίθηση και τη μαχητικότητά τους.

Και θα κλείσω με τον Hemingway και τη δημοκρατική Ισπανία στον εμφύλιο, όπου αναρωτιέται συνεχώς «Γιατί έχουμε γεννηθεί αν όχι για να βοηθάμε ο ένας τον άλλον;» (For what are we born if not aid one another?).

Όχι αυτοενοχοποίηση, αλλά λύτρωση, απελευθέρωση και αλληλεγγύη – αυτά αξίζει ο θεραπευτής να εμφυσήσει στην ελληνική οικογένεια της μεγάλης κρίσης.

Βιβλιογραφία

Hemingway Ernest, *The Life of* - Wikipedia

Hemingway, E. *For whom the bell tolls*, Vintage Classics, 1999

Freud, S. (1918), *Lines of advance in psychoanalytic therapy*. In: *Collected Works*, vol. XVII, Hogarth Press, London

Bateson, G. (1972), *Steps to an Ecology of Mind*, The University of Chicago Press, Chicago and London

Krugman, P. (2008), *The Return of Depression Economics*, Penguin

Stiglitz, J. (2016), *The Euro and its Threat to the Future of Europe*, Allen Lane